

QL
461
.R873
ENT

Kot. 14 füzet 7
1907. szept.

3 90

QL
461
R873
ENT

Ent. Soc. Wash.

XIV. kötet. 1907. Szeptember 7. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra.

*

DR. BEDŐ ALBERT BIRÓ LAJOS DR. CHYZER KORNEL
DR. ENTZ GÉZA MOCSARY SÁNDOR

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ÉS CSIKI ERNŐ.

1907

BUDAPEST, 1907

A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
IX., ERKEL-UTCZA 12.

Megjelenik minden hónap első napján, július és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 8 kor

Tartalom.

<i>Csiki Ernő</i> : Gerger Ede. Arezképpel	139
<i>A. Aigner Lajos</i> : Magyarország pillangói XXI.	140
<i>Seitz A.</i> : Az amerikai lepke-faunáról	145
<i>A. Aigner Lajos</i> : Lepke-eltérések a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből III. Egy ábrával	148
<i>Csiki Ernő</i> : Magyarország szüféléi VIII.	153

Különfélék.

Linné-ünnepély	157
<i>A. Aigner Lajos</i> : Mehádiai és Orsovai lepkék	158
Entomológiai előadások	159
<i>D. E.</i> : Rovarak egyidejű töpüléséről	159
<i>Dahlström Gyula</i> : A <i>Papilio Podalirius</i> hernyója	159
<i>A. Aigner Lajos</i> : <i>Parnassius Mnemosyne</i>	159
Szedlaecsek István és Dahlström Gyula	160

Irodalom.

<i>Lampert, K.</i> , Die Grossschmetterlinga und Raupen Mitteleuropas, Ismerteti <i>A. Aigner Lajos</i>	160

A kir. magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya minden hónap első péntekén (VIII. Eszterházy-utca 16.) ülést tart. Vendégeket szívesen lát.

A budapesti entomológusok minden pénteken este a Kaszásféle (Muhr utóda) vendéglőben (Rákóczi-út 44.) találkoznak.

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900., 1901., 1902., 1903., 1901 és 1905-iki teljes évfolyammal meg szolgálhatunk. Új előfizetők fele áron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak a II. kötet kapható, ára 6 kor. Az I. és III. kötetet készpénzen visszaváltjuk

Az előfizetési összegek kiadohivatalunkhoz (IX., Erkel-utca 12.) czimzendők.

Eladó bogár-gyűjtemény.

Magyarország területén előforduló bogarakból ca 4000 fajból álló gyűjtemény pontosan meghatározva, skatulyák nélkül, darabonként 4 fillérért eladó. Minden fajból csak egy darab van a gyűjteményben. Bővebbet a „Rovartani Lapok” szerkesztőségénél.

Gerger Ede.

1838—1907.

Irta Csiki Ernő.

Nem hivatásos rovarász emlékezetének szentelem e sorokat. Gerger Ede, a ki f. évi április 25-én hunyt el Sarajevóban, érdeme, hogy 1875-ben elsőnek mutatta ki az azóta hirhede vált filokszerát Magyarországról. Már azelőtt is szabad idejében sokat foglalkozott mikroszkópiával és így egyebek között a hetvenes évek elején Franciaországból hozatott mikrosz-

kópi készítményeken a *Phylloxera vastatrix*-ot is tanulmányozta. Egyidejűleg éveken át vizsgálta a délvidéki szőlők gyökerét, de filokszerát nem talált. Végre 1875. évi augusztus 30-án Pancsováról beküldött szőlőgyökereken megtalálta, miről a m. kir. földmivelésügyi miniszteriumot és a temesvári főkapitányságot is azonnal értesítette. Ugyanakkor Temesvárott népszerű előadást tartott a filokszeráról s ezen előadását a Délmagyarországi Természettudományi Társulat ki is nyomatta és terjesztette. Azután is sokat foglalkozott a filokszerá tanulmányozásával, készített több ezer mikroszkópi készítményt, ezeket pedig a hazai tanintézetek és érdeklődőknek díjtalanul küldötte meg.

Életrajzi adatai a következők: Született 1838. június 7-én Kőrmöczbányán, hol atyja János a pénzverő intézet osztályfőnöke volt. Iskoláztatását szülővárosában kezdte, majd 1851-től kezdve Bécsben folytatta, itt az orvosi pályára lépett, elvégezte azonkívül a kepzőművészeti akadémiát és a conservatoriumot is. Mielőtt orvosi tanulmányait befejezhette volna, 1859-ben állami szolgálatba lépett. Az országos filokszerabizottság felállítására alkalmas volt annak tagja lett és 21 éven át volt Temesvár városának filokszerabiztosa. Érdemei elismeréséül 1884-ben a koronás arany érdemkereszttel tüntették ki. Állami szolgálatban mint távirtdatiszt működött, míg 1897-ben mint távirtda-felügyelő vonult nyugalomba. Sarajevóban 1900 óta lakott. Mikroszkópi készítményeinek gazdag gyűjteményét a kőrmöczbányai gymnásiumnak hagyományozta.

Boldog házaseletének gyümölcse két gyermeke; fiában a magyar bogárfauna lelkes gyűjtőjét ismerjük.

Magyarország pillangói.

Irta A. Aigner Lajos.

XXI.

IV. alcsalád: *Satyrinae.* ¹⁾

Ez az alcsalád az előbbivel közel rokonságban áll, de míg a *Nymphalinák* esápjja hosszú és erős, a *Satyrináké* rövid és gyöngye; mindkét ivar lábai esenevészek; a szárnyak lekerekítették, részben fogazottak; a felső szárny tövén 1, 2 vagy 3 ér duzzadt, az alsó szárny körül fogja a potrohot. Többnyire sötét színű pillangók, a szegély előtt fehér pupillás szemekkel, melyek olykor világos szalagokban állanak. A *hernyó* közepén megvastagodott, hátul ellapult és két hegyben végződik; legnagyobb-részt füveken él, nappal rejtőzik és kitelel. A *bábok* fején két hegyes kis tüske van; részint fejjel lefelé függők, részint fű alatt a földön, vagy a föld alatt, olykor laza szövedekben alakulnak át.

A *Satyrinák* a palaeartikus körben 11 nem által vannak képviselve, ezek közül 7 hazánkban is él.

1. A felső szárny tövén 2 vagy 3 ér duzzadt 4

¹⁾ Satyrok: Baehus kísérői

- A felső szárny tövén csak a costalis ér vagy az se duzzadt 2
2. A csáp fokozatosan bunkóvá megvastagodott; az első lábak rendkívül aprók, a tapogató fekete, oldalt kissé szőrzött, hegyes, csupasz; a szárnyak lekerekítettek, a szegély kissé hullámos. Az alapszín fehér, fekete rajzokkal.

1. nem **Melanargia Meig.**

- A csáp nem fokozatosan összenyomott, megnyúlt tojásalakú bunkóvá megvastagodott 3
3. A czomb kissé rövidebb a tarsusnál; a szárnyak lekerekítettek, fogazatlanok, alápszínük fekete vagy feketésbarna, többnyire rótszínű szalagokkal vagy foltokkal, a melyekben gyakran pontok vagy fehér pupillájú szemek állanak... .. 2. nem **Erebia Daim.**

4. A felső szárny tövén 2 ér duzzadt; a két szárny, kivált az alsó szárny többé-kevésbé fogazott... .. 5

A felső szárny tövén 3 ér duzzadt, a szárnyak fogazatlanok 9

5. A szem csupasz, a csáp bunkója összenyomott, tojásalakú; a középtibia erősen tüskés, végén egy karommal fegyverzett, rövidebb a tarsus felénél; a rojt többnyire kétszínű. A szárnyak szélesek, barna, vagy fekete alápszínűek, világos szalaggal vagy szemfoltokkal díszítettek.

3. nem **Satyrus Latr.**

A szem szőrös 6

6. A csáp hirtelen bunkóvá megvastagodott; a rojt többnyire kétszínű; az alsó szárny szegélye kevésbé hullámos. A szárnyak sötétbarnák, vöröses-sárga szalagokkal vagy sárgás foltokkal és szemekkel díszítettek.

4. nem **Pararge Hb.**

A csáp fokozatosan bunkóvá megvastagodott; a rojt egyszínű 7

7. Az alsó szárny belső szegélye kimetszett 8

Az alsó szárny belső szegélye nem kimetszett; az első lábak kivált a hímnél nagy mértékben csenevészek; a tapogató hosszú, végső ize hosszú. A szárnyak lekerekítettek, rojtjuk egyszínű fehéres; feketés barnák, szemekkel díszítettek. 5. nem **Aphantopus Wallgr.**

8. A középtibia valamivel rövidebb a tarsusnál. A szárnyak barnák, szemekkel ékítvék; az alsó szárny szegélye fogazott 6. nem **Epinephele Hb.**

9. A középtibia oly hosszú mint a tarsus; a csáp vékony, fokozatosan megvastagodott, valamivel rövidebb a felső szárny elülső szegélyének felénél. A szárnyak fogazatlanok, barnák, vöröses-sárgák vagy okkersárgák.

7. nem **Coenonympha** Hb.

1. nem **Melanargia** Meig.

Középnagyságú pillangók, alapszínük fehéres vagy sárgás fekete szalagokkal és foltokkal díszítettek; szemök csupasz, a csáp rövid, fokozatosan megvastagodott; a costális ér duzzadt; mindkét ivar elsőlábai erősen csenevészek, alig 1 mm. hosszúak, végső ízük csaknem csupasz. A *hernyó* vastag, orsóalakú, finoman szőrözött, kitelelő, rejtőzve él füveken és szabadon a földön bábozódik. A *báb* tojásalakú, hosszú szárnyhüvelyekkel. A *Melanargiák* csaknem kizárólagosan a paleartikus körre szorítkoznak (16 fajjal) s a mediterrán területen leggazdagabban vannak képviselve; hazánkban csak 3 faj él.

1. Mindkét szárny töve fekete vagy sötét-szürke, fehér foltokkal ékesített 2
 Mindkét szárny töve szürke, fehér folt nélkül, a felső szárny középséjtje tő felől félig sötét-szürke vagy fekete. közepén túl harántos csikkal *Larissa* H-G.
 2. A felső szárny középséjtje tövén és esúcsán fekete, közepén fekete harántos csik nélkül *Galatea* L.
 A felső szárny középséjtje tövén nem fekete, közepén feketés csipkés harántos csik van *Japygia* Cr.

1. **Melanargia Galatea** L. ¹⁾

Linné, Systema Naturae. Ed. X. 474 (1758); Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. Taf. 7. Fig. 3., Taf. 25. Fig. 1.

A szárnyak alapszíne sárgás-fehér, tövük és szegélyük fekete; az utóbbin fehér foltok sora áll; a felső szárny fehéres, középséjtje tövén és esúcsán fekete; közte s a szegély közt egybefolyó két nagy fekete folt van; az alsó szárnyon szabálytalan fekete középsáv mutatkozik. Alsó lapja a ♀-nél fehéres-sárga vagy barnás; felső szárnya esúcsán egy szemfolt jelenkezik, mely olykor fölül is látható; az alsó szárny szegélyén 5—6 fehér pupillás szem van, ezek fölül közönséges világos foltokként mutatkoznak.

¹⁾ Tengeri nimfa neve.

Hazánkban országszerte igen gyakori hegyi s erdei réteken; többnyire 45—58 mm., elvétve csak 36 mm. széles, általában valamivel nagyobb a németországi példányoknál.

Színe rendszerint fehér, gyakran azonban, kivált Isaszegh és Peszér homokos talaján oly sárgás tünetű, mint az olasz példányok.

Nagyobb az eltérés a többé-kevésbé kiterjedő fekete rajz tekintetében. Ez a kiterjedés számos esetben az összes rajzelemekre hat ki, gyakran azonban a szegély fehér foltjai s holdjainak elnyomásában is nyilatkozik. A ♀ alsó lapján a színezés a világos sárgás-barnából a kávé-s-barnáig váltakozik, sötétebb barna (nem fekete) rajzzal, úgy hogy alul fekete rajzú fehér ♂ aránylag igen ritka.

Gyakrabban jelenség az oly, valamivel később megjelenő ♀ melynek alsó szárnya alul egyszínű fehér vagy halvány sárgás: az *ab. leucomelas* Esp.¹⁾

Sötétebb példányok, melyeknél a fekete szegélyek és sávok szélesebbek, a *var. Procida* Hbst.-hez²⁾ tartoznak, melynek rajza Fiuménál inkább feketés-barna mint fekete. Ez az alak északon ritkább, déli tájakon mind gyakoribbá válik, elannyira, hogy ott a törzsalakot szinte helyettesíti; különösen sötét példányok fordulnak elő Mehádiánál és Orsován.

Mindkét helyen, úgyszintén Nagyszeben és Fiume környékén is akad közte oly ♀, mely alul ép oly fehéres és rajztalan, mint az *ab. leucomelas*: *ab. Ulbrichi* Aig.

Még inkább elsötétetett példányok, melyeken a fehér szín még jóval inkább el van nyomva, az *ab. turcica* O.-hoz²⁾ vezetnek, amely csak Carlopagonál, Dalmáciában és Boszniában lép fel.

A törzsalak közt igen ritkán jelenkezik az *ab. Galene* O.¹⁾ az alsó lapon szem nélkül, vagy csak 2—3 szemmel. Csupán Lipiken, Pécsent, Esztergomnál és Szolnokon figyelték meg.

Pécsent Viertl A. 1882-ben oly *Galateát* fogott, melynél az alsó szárny fekete szegélye rendkívül széles, s abban fehér pontok és háromszögek nem álltak.

Petéje gömbalaku, fölül s alul kissé lelapított, fényes fehér-

1) Leuco: fehér, melas: fekete.

1) Sziget, Nápolynál.

2) A török.

1) Nimfa neve.

res. *Hernyója* élénk zöld vagy sárgás-szürke, hátán sötét vonal, oldalt sárgás sáv fut le, 30 mm. hosszú. Április-májusban él a következő növényeken: *Triticum repens* (taraczk búza), *Phleum pratense* (perje), *Brachipodium pinnatum* (kurtatopp). Napközben füvek alatt rejtőzik, de mindjárt naplemente után felmászik a fűszálakra és meringetés útján könnyen gyűjthető. *Bábja* tojásalakú, sima, sárgás.

Parasitája: *Apanteles nothus* Marsh. Braconida-faj.

Előfordul az összes szomszédországokban: A.-Ausztria V—VIII. F.-Ausztria VI—VIII. Karinthia VI—VIII, Isztria, Morvaország VII—VIII. Csehország, Szilézia VII, Galiczia V—VIII, Bukovina VI—VIII, Románia VI—VIII.

Elterjedési köre: Livlandtól Sziécziáig 57—37° és Spanyolországtól az Uralig 10—77°.

2. *Melanargia Japygia* Cr. var. *Clotho* Hb.¹⁾

Japygia C y r i l l i, Entomologia Neapolitana I. tab. 3. fig. 5 (1787). *Suwarovius* H e r b s t & J a b l o n s k y, Natursystem aller Insecten VIII. p. 13. tab. 182. fig. 5-7 (1796); *Clotho* H ü b n e r, Samml. europ. Schmetterl. Fig. 190—91 (1799); *Arge Russiæ* E s p e r, Die europ. Schmetterl. in Abbild. Taf. 84. Fig. 2. (1777).

A szárnyak alapszíne fehér, a nőstényen kissé sárgás. Rajzai egészben összevágtnak a *Gulatea*-éval, esakhogy már a *Japygia*-n jóval keskenyebbek, kisebbek, de még mindig sávyszerűek; a két szárny szemei azonban tisztán láthatók, a szegélyen álló pettyek háromszög alakúak s a felső szárny közepsejtjét közepén esipkés harántos sáv osztja ketté. A var. *Clotho*-nál az összes rajzok vonalszerűek, a szegélyen álló pettyek mindig magasan íveltek, az alsó szárnyon lekerékített esúcsuk befelé irányuló; itt a szemek sora a szegélylyel nincsen összekötve és többnyire elkülönített szemekből áll, melyeknek füstös színű kerete olykor érintkezik egymással.

Szerfölkött lokális. Budapest közvetlen környékén évek előtt fogtam egy példányt, — az egyedüli, mely feljegyezve van. Ellenben déli irányban, P. Peszér homokos talaján, erdei réteken gyakori egész június havában, és bizonyára előfordul hason talajú és

¹⁾ *Japygia*: a mai Kalabria; *Clotho* a párkak egyike

növényzetű más alföldi helyeken is. Példányaink kifeszítvé 50—56 mm, nagyság dolgában tehát a dél-oroszországi és szibériákat (45—50 mm.) meghaladják. Rujzuk is sokkal kevésbbé erőteljes, ennél fogva azoktól (var. *Suvarovius* Hbst.) különválasztandók.

Hernyója ismeretlen.

Elterjedési köre: Dél-Oroszország, nyugati Szibéria, Altai, Tarbagatai, Ala Tau A törzsfaj csak Kalabriában és Sziezilián.

3. *Melanargia Larissa* H. G.¹⁾

Hübner, Saml. europ. Schmetterl., fortgesetzt von Geyer. Fig. 896—99 (1827?)

A szárnyak alap zíne sárgás fehér, tövük szélesen barnás-szürke, fehér folt nélkül; a felső szárny közepén keskeny fekete harántos esik fut le: rajza egyébként a *M. Galatea*-éhoz hasonlít, esakhogy szemfoltjai az alsó szárnyon kék vagy fehér pupillájúak. Alul az alsó szárnyon fekete keretben fehér középső szalag és a szegélyen 5 szemfolt van. Kifeszítve 45—55 mm.

Hazánkban június-júliusban Fiume és Portoré környékén és a Velebitben Carlopagóig és Dalmáciaiáig található. A jóval világosabb és nagyobb var. *Herta* H. G.²⁾ Carlopagónál és Dalmáciában fordul elő május végén. Fiuménál éri el mind a két alak elterjedésének véghatárát nyugat és észak felé.

Hernyója ismeretlen.

Előfordul a törzsalak a Balkánfélszigeten, Kisázsziában, Armeniában és Kurdisztánban; fajváltozata csak Bulgáriában és Görögországban.

Elterjedési köre: Fiumétől Kurdisztánig 45—38₀ és 34—60₀

Az amerikai lepke-faunáról.

Dr. Seitz A. nyomán.*)

A circumpolaris elterjedésű arctikus faunából kifejlődöt egész fauna Déli-Kanadától Texasig teljesen az európai és közép-

1) Város Thessaliában.

2) A skandinávoknál a föld istennője.

*) Exotische Grossschmetterlinge. Lief. 1.

ázsiai állatvilágot megközelítő jelleget ölt. Nemesak hogy a mérsékelt éghajlatú Észak-Amerikában domináló állatok nagyjából oly csoportokhoz tartoznak, melyeknek az ó-világ azonos éghajlatú területein a főszerep jut, hanem a földrajzi elterjedésben is itt a legfeltűnőbb analógiák mutatkoznak. A lepkék közül mind Európában, mind Észak-Amerikában az *Arctiidák* s az *Argynnis*, *Melitaea*, *Vanessa*, *Apatura* és *Catocala* nemek a vezérlő alakok, és egyedüli lényeges különbségként, már felületes áttekintésnél is szembeszökő a *Hesperidák* túlsúlya Amerikában az ó-világ *Satyridáival* szemben. A megfigyelt alakok teljes száma azonban a két félgömb mérsékelt éghajlatú északi részében csaknem ugyanaz, vagyis a keleti rész szárazulatán, melynek kiterjedése az összes nyugati rész területének körülbelül megfelel, csaknem ugyan annyi lepke, t. i. mintegy 6500 faj és fajváltozat fordul elő.

Mindez változik, mihelyt Amerikában délnek haladva, elérjük a meleg zónát. Csaknem egy esapásra eltűnt minden hasonlatosság az ó-világgal. A *Morpho*, *Ithomia*, *Melinara* és *Heliconius*, a *Castnia* és *Glaucothis*, a *Pericopsis* és *Cylopeda* nemek sajátos és jellemző alakjainak, az *Erycinidák* sajátos formáinak, a hosszú farkú *Hesperidáknak* stb. az ó-világban nem leljük párját. Ezek a délamerikai faunának oly sajátos jelleget kölcsönöznek, hogy azt földünk legsajátosabb faunájának tekinthetjük.

Hogy ennek daczára szerző az észak- és délamerikai faunának szorosán vett különválasztását nem alkalmazza abban az irányban, melyet a zoographia eddig a neotropikus és nearektikus fauna elkülönítésében követett, azt azzal indokolja, hogy éles határnak alapja itt épen úgy hiányzik, mint az indiai és ausztráliai faunaterület között. Miként érvénytelennek bizonyul a Wallace által a lepkékre nézve megállapított határ, azonképpen Amerikában is eszerben hagynak azok az elvek, melyek a faunaterületek elkülönítésére különben alkalmazhatók. Ha például összehasonlítjuk az amerikai viszonyokat a sokkal tömörebb Afrikáival, azt tapasztaljuk, hogy a Szaharától délre ninesen *Aporia*, *Euchloe* és *Procris*, ninesen *Vanessa*, *Pararge* és *Ocnogyna* és ninesenek valódi *Zygaenák* sem, szóval hiányzanak éppen azok a fajok, melyek Afrika északi részében a lepkevilág leggyakoribb, legközönségesebb képviselői. Viszont ninesen Észak-Afrikában *Euphyedra*, *Cymothoe* vagy *Euryphene*, szintúgy hiányoznak a többi tropikus Afrikában előforduló *Papilio*- és *Pierida-*

csoportok s az egész tropikus Afrikára fölöttébb jellemző *Amauris*-fajokat hiába keresnök stb.

Oly áthághatatlan gát, minő a növényzet nélküli Szahara, Amerikában teljesen hiányzik. Ennek következtében a határozottan délamerikai *Neotropidák* Kaliforniában s a *Heliconidák* Floridában északi irányban hatolnak fel, viszont az *Argynnis*-, *Colias*-, *Catocala*-fajok stb. az Andesek mentén délnek nyomulnak előre; szóval a két fauna annyira folyik egymásba, hogy vajmi mesterséges határnál jobb, semmiféle határt voununk.

Az amerikai fauna rendkívül gazdag fajokban. Igaz ugyan, hogy a tömör és többnyire határozott esőidény nélkül való Dél-Amerikának lepkealakokban való túlsúlya tetemesen csökkent, mióta az ó-világ fajait annyi helyi varietásra, subspeciesre, eső- és szárazsági formára, havasi és síksági lakókra szétforgácsolták. Hogyha azonban megfontoljuk, hogy bármily fajta lepke Amerikában voltaképpen Kanadától a Hoorfokig repülhetne, anélkül, hogy közvetlen is áthághatatlan akadályba ütköznék, azaz nem találkozna sem oly élesen elzáró sivataggal, mint az Észak-Afrikát Közép- és Dél-Afrikától elkülönítő Szaharával, sem oly széles tengerrel, mint az, mely Ausztriáliát Indiától elválasztja, — akkor egyáltalában nem könnyen érthető, mi az oka annak, hogy a *Castniák*, *Neotropidák*, *Hesperidák* vagy *Catagrammák*-nak csaknem minden amerikai területen sajátos, többnyire semmiféle átmeneti alakkal össze nem kötött formáival találkozunk.

Szerző bővebben ismerteti a délamerikai lepkéknek rikító és ragyogó színekben pazarul pompázó ruházatát s a különös és sajátos modificált módon feltűnő mimikryt, mely bizonyos vidékek abbeli hajlamának felel meg, hogy lakóit uniformizálja, egyöntetűvé tegye. Rámutat továbbá arra, hogy a délamerikai lepkék, valamint az emlősök faunája is nélkülözi az összes gigan-tikus alakokat. A lepkék mérete közepes határok közt mozog s alakjukban sem mutatják azt a grotteskre, az érthetetlenségre való hajlamot, melyet az ó-világ faunáiban számos faj, pl. *Leptocirrus*, *Sericinus*, *Drurya* stb. tanúsítanak. Az alsó szárny farkiezáira nézve az amerikai lepkék ritkán haladják meg a barokk formák határát. Az amerikai faunának eme nehezen magyarázható sajátosságaihoz járul még néhány más is, melynek oka érthetőbb-pl. a horodimorphismus a déli részen, ahol tulajdonképpen eső- és száraz évszak ninesen.

Amerikában a lepkék bősége szorosan helyhez kötött, ami a növényzeti viszonyok sajátosságával magyarázható. Valamint az ó-világ steppeterületei, azonképpen az északamerikai praeriák s a délamerikai pampasok nem képesek nagy alakbőséget vagy akáresak imposáns vagy elégáns fajoknak csak mérsékelt számát is létrehozni. Ennélfogva a *Morphók*, a nagyobb *Nymphalidák*, a *Castniák* meglehetősen közvetlenül eltűnnek, mihelyt a dél- és középamerikai nagy erdőséget elhagyjuk. S az az oka annak is, hogy az erdőkben szegény, vagy erdőitől megfosztott nyugatindiai szigetek Lepke-faunájuk tekintetében annyira elmaradnak a szomszédos szárazulat faunája mögött, holott viszont Keletindia szigetei lepkékben különösen gazdagok.

A lepkészre nézve, aki az amerikai kontinens különböző pontját meglátogatja, nagyon meglepő az a nagy hasonlatosság, mely az északi s a déli területek lepkéi közt mutatkozik, területek, melyeket hozzájuk egyáltalában nem hasonló hatalmas szárazulat választ el egymástól. Az argentiniai pampasokban egészen analog, sőt gyakran ugyanazok a lepkék találhatók, mint az Egyesült-Államok nagy praeriáin, oly fajok, melyek a közbeneső egész neotropikus őserdőben nem tenyésznek. Csaknem ugyanazon szélességi foknál, melyen az utolsó *Morpho* elhagy bennünket, fellépnek mind észak, mind dél felé a *Pyrameis* *Carye*, a *Colias*-, és *Deiopeia*-fajok. Az *Euptoieta* *Claudia* alig különböző alakjai előfordulnak az Egyesült-Államokban éppen úgy, mint Uruguayban, holott ez a faj a közben elterülő tropikus Dél-Amerikában egyáltalában nem található, illetőleg itt a lényegesen eltérő *Euptoieta* *Hegesia* helyettesíti.

Mindezek megállapíthatók, de nehezen magyarázhatók

Lepke-eltérések a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből.

Irta A. Aigner Lajos.

III.

Melanargia Galatea L. ab. *Franzenaui* Aig. (♀, 52 mm.).
Összes rajzolata, alul is, fakóbarna. (F r i v a l d v s z k y-gyűjtte

mény). Hasonló példány (♂, 45 mm.). (Sziget-Csépe, 1899. júl. 2. *Cerva Frigyes*).

Erebia Medusa F. var. *Psodea* Hb. (♀, 48 mm.). Fölül is, alul is nagyon elfakult, szürkésbarna. (Treichke-gyűjtemény).

Erebia Nerine Frr. (♀, 48 mm.). Alapszíne nem vöröses barna, hanem szürkésbarna, a felső szárny igen széles szalagja, valamint az alsó szárny keskeny szalagja nem sárgás vörös, hanem fakó barnás. (Treichke-gyűjtemény.)

Satyrus Dryas Sc. (♀, 57 mm.). A felső szárny két nagy szemfoltja között, a 5. sejtben még egy apró, kék pupillás szemfolt jelentkezik. (Eperjes, 1895. júl. 29. Dahlström Gyula.) Esper példánya (l. c. I. Taf. 40. Fig. 1.) egészen hasonló, de sokkal világosabb színű. Ezt az eltérést ezennel, utólag, *ab. cellata*-nak nevezem el.

Pararge Achine Sc. (♂, 53 mm.) felső szárnyának szemfoltjai igen aprók, keretük nagyon halvány; az alsó szárny szemfoltjai is kisebbek a rendesnél. (Treichke-gyűjtemény).

Aphantopus Hyperanthus L. (♂, 45.5 mm.) Fölül összes szemfoltjai fehér pupillások. Alul a felső szárny felső szemfoltja pupillástul hosszúkás, az alsó kettős szemfolt igen kicsiny; az alsó szárnyon az elülső szegélyen levő, meglehetősen nagy szemfolt pupillástul hosszúkás.

Más példányon (♂, 45 mm.) a felső szárny szemfoltjai aprók, az alsó szárnyon gyöngén pupillások. Alul hiányzik a felső szárnyon az alsó harmadik szemfolt; az alsó szárny elülső szegélyén levő szemfolt mellett apró fiókszem jelentkezik.

Harmadik példányon (♂, 44 mm.) a szemfoltok aprók, alig pupillások. Alul az alsó szárny elülső szegélyén levő szemfolt mellett második szemfolt kezdete van jelen. Mind a négy példány a Treichke-féle gyűjteményben.

Coenonympha Arcania L. (♂, 36 mm.) Felső szárnyának fonákján hiányzik az apicális szemfolt, az alsó szárny szegélyén csak egy nagyobb és két egészen apró szemfolt jelenkezik. (Treichke-gyűjtemény).

Nemeobius Lucina L. (♂, 28.5 mm.). Fölül egészen feketés barna, csupán a megfogyott belső sáv és a megtogyott submarginális folt sor tartotta meg az alapszínt, amelynek különben csak nyomai mutatkoznak; az alsó szárnyon ez a szín csupán két pettyben s a szegélypontok keretében látható. (Eperjes 1880. máj)

2. Dahlström Gyula). Ez a példány sokkal sötétebb azoknál, melyeket Herrieh-Schäffer (l. c. I. Taf. 34. Fig. 156) és Esper (l. c. I. 1. Taf. 16. Fig. 1.) ábrázoltak. Ezeket a többé-kevésbé feketés példányokat ab. *obscura*-nak neveztem el. (23. ábra).

23. ábra.

Más, albinotikus példánynak (♀, 32 mm.) alapszíne egészen világos barnás. (Treitschke-gyűjtemény).

Chrysophanus dispar Hm. var. *rutilus* Wernb. (♂, 32,5 mm.) Albinotikus példány. Felső szárnyának belső és külső szegélye fehéres sárga. (Ulma, Frivaldszky-gyűjtemény).

Chrysophanus Alciphron Rott. (♀, 37 mm.). Alsó szárnyának szegélye előtt egy sornyi meglehetősen nagy világos kék petty jelenkezik (Magyarország, Frivaldszky-gyűjtemény).

Lamprodes balcanica Frr. (♀, 20 mm.). Szürkés barna, némiképp csillámmal. Felső szárnyán széles barna szegélyű sugarak futnak a fehér középterén a szárny töve felé; alsó szárnyának fehéres közép- és tőtéren az összes foltok efféle sugarak helyettesítik. (Törökország, Frivaldszky-gyűjtemény). Ezt az érdekes eltérést Frivaldszky Imre tiszteletére Frivaldszkyi-nak nevezem.

Lycaenaria Argiades Pall. (♀, 29 mm.). Fonákján hiányzanak a szemfoltok, melyeknek csak fehér kerete maradt meg. (Eperjes, 1892. júl. 30. Dahlström Gyula). Ez az eltérés ab. *cacca*-nak nevezhető.

(Gen. vern. *Polysperchon* Berg. (♀, 20 mm.). Felső szárnyának töve és közepe, valamint a gyöngye szegélyszáv kék tünető, az alsó szárnynak csak a töve és szegélye kék. (Eperjes, 1894. ápr. 10. Dahlström Gyula).

Más példánynak (♀, 23 mm.) egész felülete kék tünető, csak az alsó szárny elülső szegélye fekete. (Ugyanott 1891. máj. 14.). Ennek az eltérésnek az ab. *jodina* nevet adom.

Lycaena Argus L. (*Argon* Schiff.) (♂, 24 mm.). Fonákján a

felső szárny felső öt szemfoltja megnyújtott. (Budapest, 1891. Páve l János).

Lycæna orbitulus Prun. (♀, 25 mm.). Fonákján a felső szárny korongsejtjében és középterén levő foltok igen homályosok. Mindkét szárnynak egyéb foltjai csak nyomokban vannak meg. (F r i v a l d s z k y-gyűjtemény).

Lycæna Icarus Rott. (♀, 31 mm.). Alsó szárnyának szegélyén hat fekete folt mutatkozik. (Eperjes, 1895. jul. 31. D a h l - s t r ö m Gyula). Ez az eltérés ab. *punctigera*-nak nevezhető.

Más példány (♀, 31 mm.) Fonákján a felső szárny korongsejtjében levő belső folt, valamint a szegélybeli pontoknak egy része megnyújtott, a középső pontsor hiányzik; alsó szárnyán néhány szem megnyújtott. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Lycæna Amanda Schn. (♀, 34 mm.). Felülete, a felső szárny elülső és külső szegélyének kivételével, élénk aczélkék tünetű. (O c h s e n h e i m e r-gyűjtemény). Ez az elérés az ab. *cyanea* nevet viselheti.

Lycæna Hylas Esp. (♂, 34 mm.). Alsó szárnyának fonákján a szemfoltoknak, az elülső szegélyen levőn kívül, csak némi nyoma van meg. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Lycæna Bellargus Rott. (♂, 32 mm.). Fonákján a felső szárny összes foltja többé-kevésbé megnyújtott, úgyszintén az alsó szárny elülső szegélyén levők. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Lycæna Damon Schiff. (♀, 34 mm.). Az alsó szárny belső zugában 3 kékes fehér petty jelenkezik. (O c h s e n h e i m e r-gyűjtemény).

Lycæna Semiargus L. (♂, 30 mm.). Felső szárnya fonákján a foltok részben igen megnyújtottak. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Lycæna Arion L. (♀, 46 mm.). Fölül rendkívül gazdag rajzolatú. A felső szárnyon a középter 6 foltja igen erőteljes, nagyon megnyúlt, a koronysejtben van két s a belső szegély felé egy fekete folt; az alsó szárny középterén meglehetősen nagy négy folt van. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Hesperia Carthami Hb. (♀, 32 mm.). Felülete egészen világos fakó barna, a felső szárny alul szintolyan. (Sziget-Csépe 1899. jul. 4. C e r v a F r i g y e s). Egészen hasonló példány (♀, 31 mm.), foglaltatik a T r e i t s c h k e-gyűjteményben.

Acherontia Atropos L. (♀, 116 mm.) Aszimmetrikus példány. A külső esipkés vonaltól a külső szegély fele elterülő terület a

jobb felső szárnyon sokkal világosabb és szélesebb, mint a baloldali. (Eperjes, 1893. okt. 10. Dahlström Gyula).

Más aszimmetrikus példány. (♂, 111 mm.) baloldali felső szárnya szabályos, a jobboldali ellenben keskenyebb és tövétől a szegélyig egészen abnormalis: az összes sávok és esipkés vonalak, sőt még a jellemző fehér középfolt is hiányzik, az elülső szegély középső részlete világos szürke, a korongsejt szürke, ehhez esatlakozott a középtéren nagy fekete folt, amelytől 3 fekete sugár fut a szegélyhez, a szárny töve s a belső szegélyen egy nagy folt fekete. (Eperjes, 1893. okt. 12. Dahlström Gyula.)

Dolina Tiliac L. (♂, 65 mm.). Aszimmetrikus példány. Jobboldali felső szárnyán a középső sáv közepén kissé megszakított (ab. *maculata* Wallgr.), a baloldalin hiányzik a sáv alsó része (ab. *costipuncta* Clark) (Treitschke-gyűjtemény).

Drymoniu trimacula Esp var. *Dodoneu* Hb. (♂, 35 mm.). A felső szárny külső fele egészen lisztszinű. (Előpatak, Clement Róbert). Elég jól vág Herrich-Schäffer (l. c. II. Taf. 16. Fig. 84.) és Esper (l. c. III. Taf. 46.) ábrájával.

Ptilophora plumigera Esp. (♂, 35 mm.). Alapszíne nem rozsdás barna, hanem sötét szürkés barna, a hullámvonal s az apikális folt sárga. (Szent-Gothárd, gróf Wass Béla).

Porthesia similis Fuessl. (♂, 31 mm.). A felső szárny elülső szegélye középig, a korongsejt s a középtér felső része barnás, a belső zugban barnás apró kettőspont van (Eperjes, 1895. jul. 8. Dahlström Gyula).

Lymantria dispar L. (♀, 68 mm.). Rendkívül erőteljes rajzolatú. A felső szárnyon három barna esipkés vonal fut le, t. i. egy a szegélytérén és kettő, mely a középtér külső és belső határát alkotja, a középtér közepén széles barna árnyéksáv húzódik az elülső szegélytől a belsőig, e sávok kezdete az elülső szegélyen, valamint a középpont, a korongsejt kampós záruléka s a szegélybeli pontok feketék; a barnás alsó szárnyon az igen gyöngé harántvonal barna, ugyan olyan a szegélybeli holdak széles kerete s a korongsejt kampós záruléka, a szegélybeli pontok feketék. (Eperjes, 1895. jul. 30. Dahlström Gyula).

Ugyanoly erőteljes rajzolatú példány (♂, 70 mm.) foglaltak a Treitschke-féle gyűjteményben. Mind a kettő hasonlít Sepp ábrájához (Nederl. Insecten III. Taf. 3). Ezt tartom a faj nőténye eredeti rajzolatának.

Rendkívüli gyér rajzolatú példányon (♀, 52 mm.) csak a középpont, a kampós harántér, néhány pont az elülső szegélyen, s a szegélypontok sora feketésbarna; az alsó szárnyon a szegélypontoknak csak nyoma van meg. (Budapest, 1888 Pá vel J á n o s).

Malacosoma castrensis L. (♂, 28.5 mm.). Egész felülete fehér, kissé barnás, rajzlatan. (Budapest, P á v e l J á n o s). Ez az eltérés ab. *designata* nak nevezhető.

Más példányon (♀, 39 mm) a felső szárny középső szalagja két keskenyebb sávvá oszlott, az egész szegélytér világos sárgás barna; az alsó szárny egyszínű barna. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Lasiocampa Quercus L. (♀, 69 mm.). Felső szárnyának tőtere, elülső szegélye és összes erei élénk okkersárgák, ez a színezés a közép és szegélytéren vöröses barnába megy át, a széles szegély egészen áttetsző; az alsó szárny belső fele vöröses barna, külső fele áttetsző. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Más példány (♀, 65 mm.) egyszínű okkersárga, mindkét szárny középső sávjának csak nyoma látszik. (T r e i t s c h k e-gyűjtemény).

Saturnia Pyri L. ab. *Abafü* Bord. (♀, 150 mm.). A felső szárny egész középtere tejszínű, közepén az árnyéksáv s a csipkés vonal barna; az alsó szárny középtere világos vörös-barna, a csipkés sáv vörösesbarna, a tőtér barnás szürke. Alul mindkét szárny tő- és középtere tejszínű. (Nyék, 1890. Meszlényi Bencze) Esper (l. c. III Taf. 1) ábrája elég jól egyezik; Bordan és W ag n e r példányai (Rovart. Lap. VII. p. 125, VIII. 17.) valamivel sötétebb színűek.

Magyarország szüféléi.

Irta Csiki Ernő.

VIII.

6. nem: **Myelophilus** Eichhoff.

(*Blastophagus* Eichh. ol.)

A test felül és alul szórványosan szőrös és szétszórtan pontozott. A esápostor fonálforma, hat ízből álló, bunkója hegyes tojásforma, ízeit egyszerű gyűrűk választják el. A szemek hosz-

szűkás tojásformák, belső szélük nem öblös. A homlok közepén gödröske van. Az előtor háta harántos, fénylő, egyszerűen pontozott, elül befűződött, elülső széle a közepén nem öblös. A szárnyfedők felhajló fogaeskázott töle a paizsoeska felé erősen befelé hajló és itt megszakított, felületükön sorokban elhelyezett szőrökkel, a csúcsuk meredeken domború. A mellő rövid, az összeálló elülső csipőkig kimetszett; a has vízszintes. Az első lábfejiz hosszabb mint a többi, a harmadik iz széles kétkaréjú.

A fajok meghatározó kulcsa:

1. A szárnyfedők második közterecskéje a csúcson mélyített és itten szemecesor nélküli 1. **piniperda.**
- A szárnyfedők második közterecskéje a csúcson nem mélyített és itten úgy mint a többin szemecesorral díszítet'. 2. **minor.**

A fajok leírása:

1. **Myelophilus piniperda.** Linné (*testacens* Fabr., *analogus* Lec.)

Teste hosszűkás, majdnem hengeres, fekete vagy sárga, ritkán fekete, rozsdabarna szárnyfedőkkel, fénylő, finom szürke szőrökkel fedett, a csápok és a lábfejizek világos barnák. A fej szétszörtan mélyen pontozott, ormányán felül éles kiemelkedő lécezel. Az előtor háta szélesebb mint hosszú, kúpforma, elül befűződött, felül szétszörtan és nem mélyen pontozott, hosszanti középvonala sima. A szárnyfedők pontozottan-barázdások, a közterekben finoman pontozottak, elül ránczoltan szemecskézetek, hátul sörtétviselő szemecskesorral. A hímek kisebbek, a szárnyfedőcsúcs barázdája mélyebb, a nőstényeké sekélyebb. Hossza 4–4,5 mm.

Előfordul majdnem az egész palaearktikus tájban és Észak-Amerikában. Ismeretes egész Európából, a Kanári-szigetokról, Algirből, a Kaukázusból, Szibériából és Japánból, legészakibb termőhelye Lapphon. Termőhelyei: Szegzárd, Mátyásdomb (Vas vm.), Trencsén, Poprád-völgy, Bártfa, Nagy-Mihály, Nagyboeskó, Hadad, Maroshegység, Brassó, Kis-Talmács; Bosznia: Vucjaluka, Romanja planina, Semec, Rogatica, Kalinovik.

Tápnövénye az erdei fenyő (*Pinus silvestris*), továbbá *P. strobus*, *cembra*, *pinca*, *maritima*, *austriaca* és ritkán *Picea evrasiatica*. Az erdei fenyő nagy ellensége, ilyen fenyvesben óriási károkat okoz. Rajzása sokszor már áprilisben kezdődik. A nőstények ilyenkor megkezdik a menetek befűzését a kéregbe és ekkor történik a párzás is. Évenként két nemzedéke van, a

teljes átalakulás 7—9 hét alatt megy végbe. Ősszel a kifejlődött bogarak a fák tetején levő hajtásokat támadják meg és azokat a hidegebb időjárás bekövetkeztéig pusztítják, azután a törzs alján a kéreg alatt telelnek át. Az anyamenet függélyesen halad és egyszerű, hossza 8—10 cm., belőle 1—2 szelelő nyílás nyílik. a lárvamenetek eleinte vízszintesen haladnak, majd minden irányban szerteszerűen. Nagyon közönséges és rengeteg nagy mennyiségben fejlődik ki, mindazonáltal meglehetősen küzdeni. Első sorban a fenyvesnek a beteges fáktól való megtisztításával és fogófák alkalmazásával mindig számíthatunk eredményes védekezésre.

2. *Myelophilus minor* Hartig.

Teste hosszúkás, majdnem hengeres, fénylő fekete. finom szürke szőrökkel fedett, a szárnyfedők vörösös- vagy szurokbar-nák. A fej szétszórtan és mélyen pontozott, az ormány bordás. Az előtor háta szélesebb mint hosszú, kúpforma, elül befűződött. felül szétszórtan és nem mélyen pontozott, síma, hosszanti közép-vonala elmosódott. A szárnyfedők finoman pontozottan-barázdá-sok, tövükön ránczolva-szemecskézettek, a második és harmadik közterecskén a csúcson is van sörtétviselő szemcesesor. Hossza 3.5—4 mm.

Előfordul Európában és Ázsiában Japánig, nálunk ritkább; termőhelyei: Pop-Iván; Bosznia: Pesurici, Rogatica, Starigrad; Hercegovina: Ruiste.

Szintén az erdei fenyő (*Pinus silvestris*) e tápnövénye, de megtalálták még a következő fenyőfajokon: *P. austriaca*, *pinaster*, *leucodermis*, *strobis*, *cembra*, *pinna*, *montana*. és ritkán *Picea exelsa*-n is. Életmódja az előbbi fajéhoz hasonló. Közép-Európában két nemzedéke van, északon és hidegebb vidékeken, valamint kedvezőtlen rossz esztendőkből csak egyetlen nemzedéke fejlődik ki. Rágványa kettős vízszintes anyamenetből áll, melynek közös belépőcsatornáját a hím rágja. A szelelő nyílások sűrűn állanak egymás mellett. Az előbbi fajai együttesen lép fel, külön-külön alig találjuk. Előszerezettel támadja meg az erőteljes nedvdús fák ágait.

7. nem: *Dendroctonus* Erichson.

A test finoman szőrös és pontozott, a csápostor öt ízűből áll, a csápbunkó kerekített és lapított, ízelt. Az alsó ajaktapogató első íze hosszú, tövén keskenyedő. A szemek nagyon kes-

keny tojásformák, a homlok közepén gödröske van. Az előtor háta elül öblös. A mellő az elülső esipők előtt rövid.

Egyetlen faj tartozik ide.

1. **Dendroctonus micans** Kugelann (*ligniperda* Hbst., *rufipennis* Kirby, *obsesus* Mannh.)

Fekete, hosszú sárga szőrökkel fedett, a csápok és a lábak barnások, teste nagy és hosszúkás, hátrafelé gyengén szélesedő. A fej sűrűn pontozott. Az előtor háta felényivel szélesebb mint hosszú, előre felé erősen keskenyedő és itten befűződött, elül öblös, felül mélyen szabálytalanul pontozott, síma hosszanti középvonala csak elül kifejlődött. A szárnyfedők szélesek, hengerdedek, finoman pontozottan-barázdásak, a közterek szélesek, szabálytalanul ránczolja-szemeckézettek. Az első lábfejíz hosszú, a harmadik széles, kétkaréjú. Hossza 8—9 mm.

Ez a legnagyobb szú-faj előfordul Észak- és Közép-Európában és Szibériában. Termőhelyei: Szelec (Trencsén vm.), Tátrafüred, Késmárk és Bosznia- és Herezegovina.

Tápnövénye a lucfenyő (*Picea eretsa*), ritkábban a jegenyefenyő (*Abies picea*) és az erdei fenyő (*Pinus silvestris*). Lassan fejlődik, a lárva állapot majdnem egy esztendeig tart, azután bábbá alakul át. A nőstény a kéreg alá rövid menetet fúr, melyből több szelelő nyílás nyílik, ebbe rakja azután egy esomóban 100—150 petéjét, az ezekből kikelő lárvák azonnal hozzáfognak a rágáshoz és a gödröt folyton nagyobbítják. Ezen családi kamra tele van lisztszerű anyaggal, az állatok ürülékével. Különösen a nagyobb fák tövét lepi el és ha kamrái a fa egész kerületén található, azt néhány hét alatt elpusztíthatják. Nagy mennyiségben nem lép fel, de azért kártétele így is mindig nagy. Védekezni ellene leginkább úgy lehet, hogy az általa megtámadott fákat eltávolítjuk

8. nem: **Hylastinus** Bedel.

A test szőrös, a szemek belső széle nem öblös. A csápunkó tojásforma, izelt. Az előtor háta szélesebb mint hosszú, előre felé keskenyedő, sűrűn ránczolja pontozott. A szárnyfedők felhajló töele fogaeskázott, a paizsoeska felé befelé hajló és itten szélesen megszakított, pontozott barázdái erőteljesek, a két belső barázda mélyebb, a közterek alig olyan szélesek mint a barázdák, felületük finoman szőrös, hosszabb kiálló szőrsorral. A mellközép és mellvég ollalai ezüstfém szőrökkel fedettek.

Egyetlen hazai faj tartozik ide, egy-egy másik faj az Alpokban (*H. Fankhauseri* Reitt.) és Algirban (*H. Achillei* Reitt.) fordul elő.

1. **Hylastinus obscurus** Marsham (*trifolii* Müll., *crenatus* Duft. ? *crenatus* Oliv.)

Teste hosszúkás tojásforma, szurokbarna, gyengén fénylő. a csápok és lábak sárgák. A felsőtor háta nem hosszabb mint széles, oldalai kerekítettek, felületén sűrűn ránczolt, a hosszanti középvonal elmosódott. A szárnyfedők szürke szőrökkel fedettek. széles mélyen pontozott barázdákkal, a közterek keskenyek szemecskézettek, a tőél rovátkos. Hossza 2—2.5 mmr

Előfordul Közép-Európában, a Pyreneusokban, Madeirában. Angolországban és a Kaukázusban. Termőhelyei: Budapest, Kalocsa, Zirc, Hercegovina: Travnik.

Tájnövénye a lóhere (*Trifolium pratense*), azonkívül a seprős zanót (*Spartium scoparium*), az iglicz (*Ononis natrix*) es az európai süil-zanót (*Ulex europaeus*), mindezek gyökerében él, állítólag két nemzedéke van. Helyenként meglehetősen kárt okozott. Anyamenete kétágú harántmenet.

Különfélék.

Linné-ünnepély. A kir. m. Természettudományi Társulat állat- és növénytanai szakosztálya f. é. május 23-án megünnepelte Linné Károly születésének kétszázadik évfordulóját. Az ünnepélyt a társulat elnöke Wartha Vincze nyitotta meg, mire Entz Géza emlékbeszédet tartott Linnéről. Magvas előadásban esetele a kort, melynek Linné szülötte volt, elemezte a viszonyokat és hatásokat, melyek fejlődését irányították és működésére befolyással voltak s mérlegelte az eredményeket, melyek az állat és növénytan megújulására vezettek. Linné hatása kétségkívül páratlan a maga nemében s hátrahagyott művei fényes szövetnekként világítanak be az akkori idők méhébe, ámde az ő nagy szelleme, tehetsége és tudása ennél sokkal magasabbra tört. Lelke vágyódása már megközelítette azokat a nagy eszméket, melyek a mi korunkat mozgatják s ha tisztult

világnézete mégsem tudott műveiben határozott alakot ölteni, annak oka nem benne, hanem korának kevésbé emelkedett színvonalában rejlett, amely még nem tudta volna az ő nagy eszméit befogadni. — Ennek utánna Horváth Géza jellemezte Linnét mint zoologust, végül pedig Klein Gyula mint botanikust.

Mehádiai és orsovai lepkék. Az idei nyár folyamán több lepkész kereste föl a kies fekvésű Herkulesfürdőt. Nevezetesen dr. Fischer Hermin es. és kir. vezértörzsorvos St.-Pöltenből május közepétől július elejéig tartózkodott ott. Időközben lerándult június közepén 10 napra Jones Albert H., a londoni entomologiai társulat pénztárnoka, ki előzőleg Budapesten és Peszéren is gyűjtött. Június utolsó napjaiban felváltotta őt báró Rothschild Walter, a Tring-muzeum tulajdonosa, ki ezen muzeum igazgatójának, Dr. Hartert Ernő társaságában július végéig rendkívüli buzgalommal gyűjtötte a lepkéket. Hozzájuk csatlakoztak július elején Schmidt Antal, a nemzeti múzeum segédőre s öccse és az alulírott is, kik nem kevesebb buzgalommal gyűjtöttünk. A társaságot egy-egy alkalommal kiegészítették Habetin János és Raichl Sándor orsovai lepkészek. A gyűjtésben segédkeztek Dr. Pártos Sándor fürdőorvos és Braun J., a villamos telep igazgatója. Daczára annak az igen hátrányos körülménynek, hogy a *Lymantria dispar* hernyói a környék erdőit kopaszra rágták és ezernyi lepkéje folyton alkalmatlankodott, egészben mégis mindnyájan szép eredménynyel gyűjtöttünk. Villamos lámpán fogta Dr Fischer jul. 18.-án a rendkívül ritka *Acronyeta pontica* hímjét, melynek 1905-ben nőtényjét fogta (L. Rov. L. 1905. 208.), amiből arra következtethető, hogy ez a faj állandóvá lett faunánkban. A többi gyűjtő néhány oly fajt és fajváltozatot figyelt meg, melyet erről a területről eddig még senki sem jegyzett fel. p. o. *Parnassius Mnemosyne* ab. *melaina*, *Pieris Napi* v. *meridionalis*, *Chrysophanus Alciphron* v. *Gordius* stb. Ezeket az eredményeket felülmúlta Raichl Sándor, aki az utóbbi években Orsován villamos lámpán a *Perisomena caecigena* fogta és csakhamar azután megtalálta annak hernyóját is, úgy hogy ezt a fajt, mely hazánkban eddigelé csak Fiuméről, Cattaroról és a Fruskagórából volt ismeretes, az orsovai faunában honosnak tekinthetjük. Ugyancsak Raichl fogta az Allionhegyen acetylenlámpa mellett a *Lemonia balcanica*

H. S. néhány példányát, mely fajt eddig csak Bolgár- és Örményországból ismertüink és mely eszerint faunánkra egészen új.

A. Aigner Lajos.

Entomologiai előadások. A kir. m. Természettudományi Társulat állattani osztályának 1907. márcziusi ülésében Csiki Ernő „A bogarak elterjedése a Kárpátokban“ című előadásában Holdhaus a bogaraknak a középeurópai havasokon való elterjedéséről szóló közleményét és különösen a Kárpátokra vonatkozó adatait ismertette, rámutatva arra, hogy a bogaraknak életmódjuk szerint való csoportosítása merőben téves gondolat s a magassági övek megállapítása nem szabatos. — Az áprilisi ülésen Szilády Zoltán „A függélyes elterjedés kérdése, a Retyezát izeltlábú faunájából vett példákkal“ címen a gyér irodalom (Heer, Pagenstecher stb.) bírálata és összefoglalása után saját retyezáti gyűjtéseire tér át, amelyek nagyobbra igazolják az Alpokban eddig szerzett tapasztalatokat, de új irányt óhajtana szabni a további kutatásnak. A régiók felállítása czéltalan és ingatag alapokon álló kísérletezés, amelynél sokkal biztosabb lesz a barometrikus és térképpel is ellenőrzött magassági adatok alapján külön-külön keresni minden faj elterjedésének határait. Ebből következtethetünk azután azoknak eury- vagy stenotermás voltára, beszármazására stb. Végül a jól repülő és nem repülő fajoknak a havasi szelek által való kiválogatódását mutatja ki.

A rovarok egyidejű röpüléséről. A Ribeseknél egynéhányszor tápasztaltam, hogy ha egy időben virágoztak, az *Apis mellifica* került azon Ribeseket, amelyekre az *Anthophorok* szállottak. Figyelemmel kísértem két egymás mellett levő Ribes aurantiumot, ha az egyikre az *Anthophorok* szállottak, a *Polistesek* a másikkra és megfordítva. Ha a *Polistesek* elröpültek, akkor az *Anthophorák* azonnal átröpültek a *Polistesek* helyére. Nevezetes az is, hogy azokra a helyekre, melyeken *Polistesek* voltak, a *Syrphusok* szívesebben szállottak, mint oda, ahol *Anthophorák* voltak. D. E.

A *Papilio Podalirius* hernyóján igen érdekes megfigyelést tettem. Az 1905-év nyarán ugyanis a kökényen, többnyire különálló apróbb bokrokon találtam a kifejlődött hernyót, olykor kettőt is egy hajtáson. Az egyik világos zöld volt, a másik sötétebb zöld, sárga pettyekkel. Mind a kettő egyidőben bábozódott, a világos zöld hernyó bábja zöld volt és belőle rövid idő múlva kikelt az ab. *Zanclaeus*; a másik hernyó sárgás barna bábbá

lett s a lepke belőle csak tavaszkor kelt ki. Pedig mind a kettő kétségtelenül egy anyától származott. *Dahlström Gyula.*

Parnassius Mnemosyne L. új fajváltozatát írta le újabban Stichel H. (Berl. Ent. Zeitsch. 1906. p. 88.) *Athene* név alatt, mely a törzsalakot a var. *nubilosus*-szal köti össze. Felső szárnyának üveges szegélyében 4—5 fehéres foltocska sorával, mely kivált sötét háttér mellett jól látható, de nem oly határozottan, mint a van *nubilosuson*, melyen a foltocskák száma is nagyobb. A fajváltozat typusa Görögországból való, de előfordul Dél-Franziországban és Csehországban is Hazánkban elég gyakori s eddig a var. *nubilosus*nak tartották, melynek helyébe teendő.

A. Aigner Lajos

† **Szedlaczek István és Dählström Gyula**, e két buzgó lelkész, elhunyt 1907. jun. 16 án. illetőleg aug. 13-án. Legközelebb közöljük életrajzukat.

Irodalom.

Lampert, K., Die Grossschmetterlinge und Raupen Mitteleuropas mit besonderer Berücksichtigung der biologischen Verhältnisse. Esslingen, Schreiber. Lief. 1—9.

Az egész munka 95 színes táblán 2000 rajzot és 65 szövegközti ábrát fog tartalmazni. Az egésznek ára 27 korona, tehát aránylag elég jutányos munka lesz, mely nagy súlyt helyez a lepkék morphológiájára, fejlődésére és életmódjára s azt foglalja magában a 9 füzetre terjedő bevezetés. Ennek egyes fejezetei: A rovarok alkata. A lepke alkata: a lepke, a pete, a hernyó, a báb. A lepkék, hernyók és bábok rajzolata; a nedvesség befolyása; a hőmérséklet befolyása; alkalmazkodás (védőszín, mimikry); nemi és időszaki dimorphismus; melanismus és albinismus. A lepkék és hernyók életmódja s a bábállapotot; a hernyók életmódja: a báb. A lepkék és hernyók élettartama, a kitelelés, vándorlások. A lepkék jelentősége a természet háztartásában: haszon és kár; ellenségek és betegségek. A lepkék elterjedése és rendszertana. A lepkék nomenclaturája. A gyűjtés és kikészítés módja. Az egyes fajok leírása igen rövid s az eltérésekre ki nem terjed. Ajánlható a munka oly kezdőknek, kik a magyar nyelvet nem bírják.

„ROVARTANI LAPOK“

XIV. Band 7. Heft. September 1907.

S. 139. **E. Csiki**: Eduard Gerger, geb. 7. Juni 1858 zu Körmöczbánya, gestorben 25 April 1907 zu Sarajevo, hat sich durch die Entdeckung der *Phylloxera vastatrix* 1875 in Ungarn an Reben aus Páncsova und Studium derselben verdient gemacht. Wurde Mitglied der Landes-Phylloxera-Comission und war 21 Jahre hindurch Phylloxera-Comissär der Stadt Temesvár. Viele tausende von mikroskopischen Präparaten der Phylloxera, die er anfertigte, sandte er unentgeltlich an die Schulen des Landes. Für seine Verdienste wurde er 1884 mit dem goldenen Verdienstkreuz mit der Krone ausgezeichnet. Sein Vortrag über die Phylloxera wurde von der Südungarischen Naturwissenschaftlichen Gesellschaft herausgegeben.

S. 140. **L. v. Aigner-Abafi**: Die Tagfalter Ungarns XXI Der Bestimmungstabelle der *Satyriden* folgt das Genus *Melanargia*. *M. Galatea* überall sehr häufig, darunter häufig die ab. *leucomelas*, dagegen sehr selten die ab. *Galene*; die dunklere var. *procida* mehr im Süden des Landes, darunter ziemlich selten die ab. *Ulbrichi* Aig. mit weisser Hinterflügel Unterseite; die ganz dunkle ab. *turcica* nur bei Carlopago, in Bosnien und Dalmatien. *M. Japygia* var. *Clotho* Hb., die Verfasser der Grösse und weit lichtern Zeichnung wegen von var. *Sucarorius* trennt, nur in Peszér. *M. Larissa* bei Fiume, Portoré, Carlopago und in Dalmatien, die var. *Herta* nur bei Carlopago und in Dalmatien.

S. 145 **A. Seitz**: Über die Schmetterlingsfauna von Amerika. Auszug.

S. 148. **L. v. Aigner-Abafi**: Schmetterlings-Aberrationen der Sammlung des Ung. National-Museums. III. Beschrieben wird u. A. *Satyrus Dryas* mit einem dritten Auge in Zelle 3. und erhält hier nachträglich den Namen ab. *ocellata* Aig.

S. 153. **E. Csiki**: Die Borkenkäfer Ungarns. Fortsetzung der Bearbeitung der Ipsiden. Es werden die Gattungen *Myelophilus*, *Dendroctonus*, *Hylastinus* und *Kissophagus* behandelt. Diese Gattungen werden charakterisirt, dann Schlüssel zur Bestimmung der Arten gegeben und diese beschrieben, nebst Angaben über deren Verbreitung und Biologie.

Kleinere Mitteilungen.

S. 157. **Linné-Feier**. Die Naturhistorische Gesellschaft zu Budapest feierte am 23 Mai den 200. Geburtstag Linnés. Nach einer Eröffnungsrede der Präsidenten W. Wartha hielt G. Entz eine Denkrede über Linné. Hierauf charakterisirte G. Horváth Linné als Zoologen, J. Klein aber als Botaniker.

S. 157. **L. v. Aigner-Abafi.** Lepidopteren von Mehadia und Orsova. Das reizend gelegene Herkulesfürdő wurde diesen Sommer von mehreren Lepidopterologen besucht. So sammelten hier General-Stabsarzt Dr. H. Fischer, A. H. Jones, Cassier der Londoner ent. Gesellschaft, Baron W. Rothschild, Besitzer des Tring-Museums und Dr. E. Hartert, Direktor jenes Museums, sowie A. Schmidt, Custos-Adjunkt des Ung. National-Museums und sein Bruder, sowie der Unterzeichnete. Die Gesellschaft wurde zeitweilig ergänzt durch die Sammler J. Habetin und A. Raichl aus Orsova. Beim Fang waren auch Badarzt Dr. A. Pásztor und J. Braun, Director der elektrischen Anlage, behilflich. Trotzdem Millionen von *Lymantria dispar* das Sammeln erschwerten, wurden befriedigende Resultate erzielt. Dr. Fischer fing am Licht die seltene *Aeronycta pontica* das ♀ schon 1905., die Art ist somit als hier stabil zu betrachten. Die übrigen Sammler fingen einige bis dahin hier nicht beobachtete Formen, wie *Parnassius Mnemosyne* ab. *melana*, *Pieris Napi* var. *meridionalis*, *Chrysophanus Alciphron* var. *Gordius* etc. Diese Erfolge übertraf A. Raichl, der in den letzteren Jahren in Orsova am Licht *Perisoma caecigena* fing, auch die Raupe fand. Ebenso fing derselbe *Lemonia balcanica*, für Ungarn neu.

S. 158. **Entomologische Vorträge.** In der Naturhistorischen Gesellschaft hielt E. Csiki im März 1907. einen Vortrag über die Verbreitung der Käfer in den Karpathen, worin er einen Aufsatz von Holdhaus besprach und darauf hinweist, dass eine Gruppierung der Käfer nach ihrer Lebensweise sehr verfehlt sei. — Im April 1907. hielt Z. Szilády einen Vortrag über die verticale Verbreitung der Insekten. Die Aufstellung von Regionen sei zwecklos und auf sehr schwankender Basis beruhend, sicherer sei es, auf Grund barometrischer Höhenangaben die Verbreitungsgrenze jeder Art zu bestimmen.

S. 158. **E. D.** Gleichzeitiger Flug der Insekten. An zwei Ribes-Sträuchern sah Verfasser, dass wenn die *Antophoren* an einen Strauch flogen, die *Polistes* auf den andern zusteuereten und umgekehrt. Wenn letztere davon flogen, bezogen erstere die verlassene Stelle.

S. 158. **J. Dahlström** beobachtete, dass von zwei, an einem Strauch gleichzeitig gefundenen Raupen von *Papilio Podalirius*, die sich gleichzeitig verpuppten die eine (blassgrüne) eine grüne Puppe und nach kurzer Zeit ab. *Zanclaesus*, die andere (gefleckte) eine braune Puppe und nach der Überwinterung die Stammform ergab.

S. . . . **St. Szedlaczek** und **J. Dahlström**, zwei eifrige Lepidopterologen sind am 16. Juni, bez. 13. Aug. gestorben. Die Biographie derselben folgt.

Literatur.

Lampert, K., Die Grossschmetterlinge und Raupen Mitteleuropas. Empfehlende Besprechung.

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Állatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet. Arthropoda. Kiadja a k. m. Termézetudományi Társulat. Ára 35 k., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Állatmuzeum, utasítás állatok kitömésére s eltartására, és csontvázak készítésére, ábrákkal 1 korona 40 fill. — *Bein K.* A kis rovargyűjtő. Utasítás a kiválóbb rovarok megismerésére és gyűjtésére 2 kor. — *Szekeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill. — *Lejtényi S.* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötve 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kirándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötve 3 kor. 50 fill. — *Dr. Leudl A.* Rövid útmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovarani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer,* Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kolbe,* Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna fémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejű darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill. Adatok Magyarországi fürkész darazsainak ismeretéhez I. 1 kor. 20 fill. Földünk témdarazsainak magánrajza 40 kor.

Lepidoptera. *Aigner.* Magyarország lepkéi 51 színes táblával. Díszkötésben 30 kor. — *A. Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk,* Magyarország lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Hofmann,* Die Gross-Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb auf 71 farb. Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösváry Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó-Duna mellékeiről 3 tábl. 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabaniduum orbis terrarum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein K.* A kis bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calwer,* Käferbuch 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz,* Fauna Transsylvanica 12 kor.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.,* Adatok a hazai félrözpék ismeretéhez 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza 2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsöklélek természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R.* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Dailay J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. Ilyzer K. és Kulczyński L.* Araneae Hungaria 3 kötet 24 kor. — *Herman O.,* Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak a 2—3. kötet kapható 16 kor. — *Dr. Leudl A.* A pókok, különösen a kerekháló-pókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles L.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: *Dr. Daday J.* A Magyarországon eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete 1 kor.

Magyarország bogárfaunája.

Vezérfonal a magyar szent korona országainak területén előforduló bogarak megismerésére.

*

IRTA

CSIKI ERNŐ

A Magyar Nemzeti Múzeum segédőre.

*

A három kötetes munka **első** kötete a bevezető morfológiai részen kívül a Caraboideákat és Staphyloinoideákat, a **második** kötet a Palpicornia-
kat, Diversicorniakát a Heteromerákat, a **harmadik** kötet pedig a Phytologia, Rhynchophora és Lamellicornia család sorozatokat fogja tartalmazni.

Egy-egy kötet 5 füzetből áll,
egy-egy füzet előfizetési ára 2 korona, bolti ár
2 kor. 40 fill.

Megjelent az 1. kötet 1—4. füzete.

Előjegyzések és előfizetések a szerző czimére (Budapest, VIII., Nemzeti Múzeum) küldendők.

Kot. 14 füzet 7
1907. szept.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

3 9088 01427 0771